

DOI: 10.22559/folklor.224
folklor/edebiyat, cilt:24, sayı:95, 2018/3

Muhadderât ve Etfâle Mahsus Bir Osmanlı Dergisi: Âyîne

An Ottoman Magazine for Muslim Women and Children: Âyîne

Hatice Akın Zorba*

Özet

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'ni modernleştirmek için yapılan yenilikler özellikle Osmanlı kadınının hayatında önemli gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Dönemin aydınları yazılarında Osmanlı'nın geri kalmışlığına çözüm yolu olarak eğitilmiş bir nesil yetiştirmeyi tartışmaktaydı. Genel kabul gören görüş; aile kurumunun temeli olan ve çocuk yetiştiren kadının, eğitilmiş ve kültürlü olmasının topluma fayda sağlayacağıydı. Bu fikirden hareketle 1860'ların sonlarından itibaren kadınlara ve çocuklara yönelik müstakil gazeteler yayımlanmaya başladı. 1875'te yayımlanmaya başlayan Âyîne hem kadınlara hem de çocuklara yönelik bir dergi olması açısından ayrı bir yere sahiptir. Derginin hedef kitlesi Müslüman kadınlar ve çocuklar olmasından dolayı yayımlanan yazılarda kadının eğitimi, vazifeleri, aile ilişkileri, çocuk terbiyesi ve çocuk eğitimine yer verilmiştir. Bu çalışmada Âyîne'de yer alan yazılar içeriklerine göre sınıflandırılarak dönemin kadın algısı ve toplumda kadının konumu, çocuk terbiyesi, çocuklara kazandırılmak istenen ahlâki değerler ve bu amaçla

* Dr. Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, hakin@akdeniz.edu.tr

izlenen yöntemler incelenmiştir. Ayrıca Avrupa'nın etkisiyle toplumda özellikle kadınların hayatında görülen değişim ve gündelik hayata dair bilgilere dergide yayımlanan yazılar ve okuyucu mektupları ışığında yer verilmiştir.

Anahtar sözcükler: *Osmanlı Devleti, Selanik, Osmanlı basını, kadın, çocuk*

Abstract

Novelties carried out in the 19th century to modernize the Ottoman Empire brought about significant changes in the lives of Ottoman women. Meanwhile in their writings, the intellectuals of the period debated on how to raise well-educated generations as a solution for the backwardness of the Ottoman Empire. The common view acknowledged by those intellectuals was that women who were the fundamental member of family and mainly responsible for raising children needed to be well-educated and well-informed, which would contribute to the development of the society. As a result of these views, newspapers and magazines pertaining to women and children began to be published in the late 1860s. Among all such publications, the magazine named *Âyîne* which began to be published in Thessaloniki in 1875 have a significant place as the target group of the magazine consisted of both women and children. Therefore, the articles published in the magazine were about education for women, duties of women, family relations, and upbringing. In this study, the articles in *Âyîne* were thematically categorized and then the topics such as perception of woman in the period, status of woman in the society, upbringing, moral values children should gain and methods to teach these values were investigated. In addition to these topics, the changes in the lives of women with the effect of Europe and information about daily life were also investigated in the light of the articles and readers' letters.

Keywords: *Ottoman Empire, Thessaloniki, Ottoman press, woman, child*

Giriş

Osmanlı Devleti, yaşadığı askeri ve siyasi sorunların üstesinden gelebilmek için özellikle 19. yüzyılda hız kazanan bir modernleşme hareketi başlatmıştır. Tanzimat Fermanı'nı izleyen süreç içerisinde yapılan yenilikler özellikle Osmanlı kadınının hayatında önemli gelişmeleri de beraberinde getirmiştir.

1846 yılında miras hukukuna dair alınan karar 1858 Arazi Kanunnamesinde teyit edilerek, miri veya mevkuf arazi sahibi vefat ettiğinde arazinin bulunduğu yerde olup olmamalarına bakılmaksızın erkek ve kız evlada bedelsiz ve eşit olarak kalması hükmüne yer verilmiştir (Barkan, 1999, s. 359-360, 400-401).

1844 tarihli fermanla evlilik konusunda kadınlar lehine bir gelişme yaşanmış, talip-lerin evlenecek kıza denk olması şartıyla yetişkin kızların ve genç dulların şer'ân bir engel yoksa ebeveynlerinin onayı olmaksızın kadı izni ile evlenebilmeleri hakkı verilmiştir (Turan, 1991, s. 67).

Tanzimat döneminde eğitim alanındaki en önemli düzenleme 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi olup sıbyan mekteplerinde çeşitli düzenlemeler yapılırken eğitim zorunlu hale getirilmiştir. İlk kız rüştiye mektebi ise 1859'da İstanbul'da Cevri Kalfa İnas Rüştiyesi adıyla açılmıştır (Akyüz, 1989, s. 179-183). Osmanlı Devleti'nde kadınların meslekî eğitim verilmesine başlanarak, 1843'te Tıbbiye Mektebi'nde ebelik kursu, kız öğrencilere teknik eğitim vermek amacıyla Rusçuk'ta 1864'te Islahhane, 1870'de Dârümuallimât açılmıştır (Kurnaz, 1991, s. 18-23; Akyüz, 1989, s.194).

Bu dönemde kadının eğitimi konusundaki tartışmalar Avrupa'da hız kazanmış, özellikle Amerika'da dinsel canlanış hareketi çerçevesinde dinî gerekçelerle kadının eğitime verilen önem artmıştı. Bu akımlardan etkilenmiş olması muhtemel Osmanlı aydınları Batı'yı ya da İslamiyet'i kaynak göstererek kadınların eğitim görmesi, toplumdaki statüsünün iyileştirilmesi konusunda yazılar yazmışlardır (Van Os, 2003, s. 340-341).

Eğitimin modernleştirilmesi arzusu, Avrupa'daki gelişmelerin Osmanlı aydınlarının eserlerinde dile getirilmesi ve devlet adamlarınca da tatbikine gayret edilmesi genel olarak çocukların eğitimi konusuna bakış açısını da etkilemiştir. Eğitim bir bilim olarak görülmeye başlanmış, bu konu ilk kez Münif Paşa'nın, Ethem İbrahim Paşa'nın eserlerinde, Takvim-i Vekâyi'de yayımlanan İlm-i Terbiye-i Etfâl(1870) başlıklı yazı da ele alınmıştır (Akyüz, 1994, s. 501-505).

Osmanlı aydınlarının görüşlerini topluma duyurduğu basın hayatı da bu fikirlerden etkilenmiş, kadınlara ve çocuklara yönelik gazeteler yayım hayatına başlamıştır. 1868'de yayım hayatına başlayan *Terakki* gazetesi, 1869'da kadınlara yönelik *Terakki-i Muhadderât* adıyla haftalık bir gazete çıkarmaya başlamış, 1875'te *Vakit Yahud Mürebbi-i Muhadderât* yayım hayatına başlamıştır (Çakır, 1996, s. 23-25).

Çocuklara yönelik ilk dergi ise 1869'da *Mümeyyiz* gazetesi tarafından haftalık çıkarılan aynı adlı dergidir. *Mümeyyiz* dergisini 1873'te yayım hayatına başlayan *Hazine-i Etfâl* dergisiyle her ikisi de 1875'te yayımlanmaya başlayan *Sadakat* ve *Etfâl* dergileri izlemiştir (Okay, 2006, s. 516).

Bu çalışmanın konusunu teşkil eden *Âyîne* dergisi ise hem kadınlara yönelik yayınlar içerisinde, hem çocuklara yönelik yayınlar içerisinde kabul edilerek literatürdeki yerini almıştır (Çakır, 1996, s. 25; Okay, 2006, s. 517).

Âyîne

Selanik'te çıkan ilk kadın dergisi *Âyîne* 14 Kasım 1875 Pazar günü yayım hayatına başlamıştır. Her bir sayısı, iki sütunlu dört sayfadan oluşan ve haftalık çıkan derginin 31. ve 40. sayıları mevcut olmayıp toplam 39 sayıdır. Dergide reklam ve ilâna yer verilmezken, derginin hiçbir sayısında resim veya fotoğraf bulunmamaktadır. Son sayı olan 41. sayı, 15 Ekim 1876'da yayımlanmış olup, bunun son sayı olduğuna dair bir bilgiye yer verilmemiş aksine yayımlanan bir yazı *mabadi var* ifadesi ile bitirilmiştir (*Âyîne*41:4). Derginin imtiyaz vekili ise Mahmud Hamdi Bey olup, 1-9. sayıları Mustafa Bey, 10-18. sayıları imtiyaz vekili Mahmud Hamdi Bey, 19-28. sayıları Mustafa Bey, 29-41. sayıları Hamdi Bey tarafından çıkarılmıştır.

Derginin yayımlanma amacı ilk sayıdaki *Mukaddime* başlıklı yazıda açıklanmıştır. Yazıya göre insanın karakteri küçükken aldığı terbiye doğrultusunda şekillenmektedir. Eğer küçükken kötü bir terbiye ile yetişirse büyüdüğünde ne kadar çabalarsa çabalasın karakterini ve ahlâkını tam olarak düzeltemez. Bu nedenle insana insanlığını ve gerekli olan faziletleri küçükken öğretme görevi her şeyden önce annelere düşmektedir. Evlatlarına iyi bir terbiye verebilmeleri için öncelikle kadınların ilim, marifet ve güzel ahlâk sahibi olmaları gerekmektedir. Ancak kadınların eğitim görmesi gereği gibi yaygınlaşmadığından bu konudaki eksiklikler çok fazladır. Maddi olarak yetersizlikler olmakla birlikte eğitim için heves ve eğilim günden güne artmakta olup, kadınlar için tesisine teşebbüs olunan okullar buna örnek teşkil etmektedir. Bu eğilimi ganimete çevirmek en mukaddes vazife ve bu uğurda hizmet etmek en şerefli merteye olacağı kanaatinden hareketle kadınlar ve çocuklar için bir gazete çıkarmaya karar verilmiştir (Âyîne 1:1-2).

Yazının devamında ise gazetenin adının Âyîne olmasının sebebi açıklanmıştır. Kadınlar tabiatları itibarıyla ziynete ve süslenmeye düşkün olduklarından ve bu noktada aynaya ihtiyaç duyduklarından, eğitimle ahlâklarını ve fikirlerini süslemelerine vasıta olması maksadıyla gazetenin adı Âyîne olarak belirlenmiştir (Âyîne 1:2).

Yazar kadrosu bulunmayan dergide ahlâk ve karaktere dair çeşitli yazılar, tarih yazı dizisi, haberler, hikâyeler ve okuyucu mektupları yayımlanmıştır. Dergide yayımlanan yazılarda ağırlıklı olarak kadının eğitimi, vazifeleri, aile ilişkileri ve çocuk eğitimine yer verilmiştir.

Âyîne de yer alan yazılarda toplumu eğitim almaya ve güzel ahlâk sahibi olmaya teşvik etme gayretinin olduğu görülmektedir. Zira toplum birbirlerine muhtaç kadın ve erkeklerden oluşmaktadır. Kadın ve erkek temelde birbirlerinden farklı olmayıp sadece yaradılışlarından ve sahip oldukları özelliklerden dolayı farklı görevlere sahiptir. Erkeğe evinin geçimini sağlamak ve kadını himaye etmesi görevi verilirken kadınlara da eşlerine itaat, evini iyi idare etmek ve çocuklarını terbiye etmek görevleri verilmiştir. Her ne kadar kanun önünde eşit olmasalar da ahrette mükellef oldukları ibadette eşit oldukları gibi dünyada da aralarında fark olmadan mükellef oldukları konular vardır ki bunların başında ilim öğrenmek gelmektedir. İlim öğrenmek erkek, kadın herkese farz olup, bu konudaki emirler istisnasız tüm topluma yöneliktir. Dünya ve ahrette mutluluğu yakalayabilmek, dünyada iyi yaşayabilmek için herkes ilim sahibi olmalıdır (Âyîne 1:2-3).

1. Kadın

Âyîne, kadının tahsil görmesinin önemine, cahil bırakılmasının sakıncalarına titizlikle vurgu yaparken toplumda kadının rolüne dair muhafazakâr bir yaklaşım sergilemektedir. Kadınlar, geleneksel rollerini layıkıyla yerine getirebilmek için eğitim görmelidir.

Dünyanın en aziz nimeti olan evlatların insanlığa yararlı olacak şekilde büyümesi çocukluklarından ergenlik dönemlerine kadar verilecek güzel terbiye mümkündür. Çocuklara terbiye vermek annelerin vazifesi olup, bunun usulünü bilmek için özellikle kadınların tahsil görmeleri gerekmektedir. Zira cahil bir kadın akıllı bile olsa çocuğu ve eşi

ile olan ilişkisinde edep ve hukuku korumaya muktedir olamayacağından, terbiyesiyle sorumlu olduğu evladını kötü ahlâktan korumaya akli ermeyeceğinden mensup olduğu aileye layıkıyla hizmet edemez (Âyîne 1:3).

Bu noktada Âyîne, erkeklere de sorumluluk vermektedir. Kadınların eğitim görmelerinde erkeklerin de gerekli özeni göstermeleri ve kadınları bu yolda teşvik etmelerinin gerekli olduğu belirtilmektedir (Âyîne 1:3).

Okuma bilmeyen insan kitapların sayfalarında gizlenmiş olan manaları işitemediği için sağır, yazmayı bilmeyen insan kendini ifade edemediği için dilsiz gibi olduğundan bu nimetlerden kadınlar mahrum olmamalıdır. Şeriat, ilmi istisnasız bütün Müslümanlara emretmektedir (Âyîne 28:2-3).

Kadınların okuma yazmadan mahrum kalmalarının çeşitli sebepleri vardır. İlki evlerinin işleriyle meşgul olan hanımların buna ayıracak zamanlarının olmamasıdır. İkincisi mahalle mekteplerinde kız çocuklarının erkeklerle bir arada olmalarının belli bir yaştan sonra hoş görülmemesi ve çeyiz hazırlama zamanlarının geldiği gerekçesiyle okuldan alınmalarıdır. Ancak bunlar mazur görülecek sebepler değildir. Zira okuldan alınan kızlara babaları, erkek kardeşleri ya da akrabaları tarafından ders verilebilecekken, bunun yapılmaması anlaşılabilir değildir. Refah ve bolluk içinde konaklarda hizmetkârları ile yaşayan hanımların okuma yazmaya vakit ayırmamalarının da hiçbir mazereti bulunmamaktadır. Kadınlar arasında okuma yazma âdetinin olmaması ve bunun doğal kabul edilmesi neticesinde kadınlar vakitlerini gezmek ve faydasız sohbetler yapmakla geçirmektedirler. Oysaki gıybet etmek yerine bir kitap okumak ya da dinlemek insana huzur verdiği gibi faydalıdır (Âyîne 29:2-3).

Âyîne'ye göre eğitim almak evin iyi bir şekilde idare edilmesi hususunda da gereklidir. Bir kadın, evin hem emini, hem müdiresidir. Evlatlarının, hizmetkârlarının terbiyesi, evde israf ve sefahate meydan verilmemesi kadının dirayetine dayanmaktadır. Kadın kocasının muhabbetini ve teveccühünü kazanabilmek için eşinin kazancını iyi idare etmelidir. Aksi takdirde israf hem eşlerin ilişkilerini zedeler hem de evin düzeninin bozulmasına neden olur (Âyîne 2:1).

Âyîne'de, evlilik ve karıkoca ilişkisine dair yazılar da yayımlanmıştır. Karıkocanın iyi geçinmesinde sorumluluk yine kadına aittir. Eşine itaat etmenin kadının borcu olduğu belirtilerek, kadının kocasının meşru emir ve iradesine itaat etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Aksi hali kadınların kocalarına karşı muhabbetleri olmadığı anlamına gelir ve ayrılık kaçınılmaz olur. Bu durum erkek için de kadın için de hoş olmasa da özellikle kadın için itaatsiz ve geçimsiz olarak adının çıkması çok büyük bir felaket sayılmaktadır (Âyîne 3:2).

İyi geçinmeye dair kaleme alınan bir başka yazıda daha eşitlikçi bir tutum sergileyerek erkeklerin eşlerine hürmet etmesi ve koruması gerektiği kaydedilmiştir (Âyîne 26:3). Evlilikle ilgili bir başka tavsiyede kızların küçük yaşta evlendirilmemesidir. Şems Gazetesi'nden alıntı yapılan yazıda evlilik için erkeklerde uygun dönemin 24-42, kadınlarda 18-35 yaş arası olduğu belirtilmiştir. Aklen ve naklen çirkin olarak tanımlanan genç

kızların küçük yaşta evlendirilmesinin sakıncalarına değinilmiştir. Vücutları gelişme çağında olduğu için yaşı küçük kızların hamile kalması annenin ve bebeğin sağlığı tehlikeye düşeceği gibi annelik, ev idaresi ve kocasının mizacına göre hareket etme vazifelerini yerine getirmesi güç olacaktır (Âyîne 26:3).

Âyîne’ dedefaâtle üzerinde durulan bir konunun da ıskat-ı cenin olduğu görülmektedir. Kadınlar kötü huylu olmaları, kocalarının zorlaması, vücutlarının yıpranmaması gibi sebeplerle ameliyat veya ilaç yoluyla çocuk düşürmektedir. Çocuk düşürmenin sağlığa zarar vermesi, yaptığı gaddarlıktan dolayı eşi ve çevresi tarafından dışlanması, cemiyete hizmet edecek bir bireyin bu şekilde daha doğmadan yok edilmesi ve günahkâr olmak gibi türlü zararları vardır (Âyîne 5:1-2). Kadınlar ıskat-ı cenin ederek hem çocuklarını feda etmekte hem de kendi sağlıklarına zarar vermektedirler. Yazının devamında hükümetin duruma müdahale ettiği ve eczacıları kendilerinden çocuk düşürmek için ilaç isteyen hanımları hükümete ihbar etmeleri konusunda uyardığı belirtilmiştir (Âyîne 27:3-4).

2. Çocuk

Çocuklara yönelik yazılarında da eğitici ve öğretici bir üslup kullanan Âyîne, çocukları güzel ahlâk sahibi olmaya, tahsil görmeye, çok çalışmaya ve faydasız uğraşlardan uzak durmaya teşvik etmeyi amaçlamıştır.

İlk sayısında yer alan “Çocuk” başlıklı makalesinde çocuğun tanımı yapılarak, çocukluk dönemleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Çocukluğu masumiyet dönemi, ayırt etme dönemi ve buluğa erme dönemi olarak üç döneme ayırıp her dönemin özellikleri anlatılmış, “*çocuk kısmının ahval-i atıyyesineâgûş-u mâder mebde’ ve numune olagelmiştir*” ifadesiyle çocuğun terbiyesinin doğduğu andan itibaren başladığı, iyiye ve güzele tabiatını alıştırmamanın özellikle annelerinin sorumluluğu olduğu belirtilmiştir. Çocuk, ikinci dönemi olan ayırt etme çağında ise mektebe gönderilmeli ve tahsile teşvik edilmelidir. Buna karşılık çocuklar da ana babasının sözünden çıkmamalıdır. Çünkü gerek dünya gerekse ahiret için nimet olan ana babanın hayır duasından yararlanmak için çalışmak çocukların evlat olarak vazifesidir (Âyîne 1:3-4). Ayrıca çocuk ana babasının ölüp, yalnız kalacağı zamanları düşünerek, onlar hayattayken sermaye kazanmalı, zamanını boşa harcamamalıdır. Sermayenin ne olduğu ise şu sözlerle açıklanmaktadır; “...Sermaye dediğimiz dahi çocuklar için edeb ve terbiye ve ilm ve kemaldır. Zira dünyada insan için edep ve terbiyeden ve ilm ve kemalden büyük sermaye olamaz” (Âyîne 2:2-3).

İnsanı insan yapan terbiyedir. İnsanın akli ve konuşma kabiliyeti olmasa hayvandan hiçbir farkı olmaz ancak insan sahip olduğu özelliklere karşın hayvanların en acizidir. Çocuk büyüdükçe konuşmaya, ihtiyacını anlamaya ve anlatmaya öğretme ile muktedir olur. Eğer terbiye ve eğitim verilemezse hayvan gibi kalır, ne konuşabilir ne de iyiyle kötüyü ayırt edebilir. Bundan dolayı insanı hayvandan farklı kılan aldığı terbiyedir (Âyîne 23:2).

Çocuklara hitaben kaleme alınan ahlâkla ilgili bir yazıda ahlâk ilminin tanımı yapılarak dünyadaki kötülüğü azaltma, iyiliği artırma yolunu gösteren usul ve kuralları öğrenmek olduğu belirtilmiştir. Âyîne’nin amacı da çocuklara annelerine, insanlara, va-

tanına ve sair mahlûkata karşı olan vazifeleriyle dini vazifelerini göstermek, yaşadığı memleketin kurallarına uymanın gerekliliğini anlatmaktır (Âyîne 37:3-4). Yazının devamında ise kâinatın insanlar için yaratıldığı anlatılarak buna karşılık olarak dinî kaideleri gereği gibi öğrenip ona göre hareket etmeleri, itikadî ve amelî yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerektiği belirtilmiştir (Âyîne 41:1-2).

Okullar iyiliklerin, faziletlerin öğretildiği yerlerdir. Bir çocuk iyi ve kötüyü ayırtmaya başladığı zaman cahil kalmaması, ilim öğrenmesi için babaları tarafından okula gönderilir. Cahil kalır ise “*kemal-i kimden öğrensin kim asla görmemiş mekteb, himare zer yular vursan yine merkep yine merkep*” sözüyle muhatap olur (Âyîne 30:2-3).

Ceviz, aşık ve buna benzer oyunlarla güvercin beslemenin çocukların bütün vakitlerini aldığı ve onları rüyalarına girecek kadar etkilediğinden bahsedilmiştir. Oyunların ve güvercin beslemenin çocukları eğitimden alıkoyduğu belirtilerek “...çocukları baştan çıkarmaya, edepsizleştirmeye başlıca sebep bu oyunlar ile güvercin merakı olduğundan çocukları o gibi oyunlara alıştırmamak ve güvercin kuşunu evlere uğratmamak ehim ve belki de elzemdir.» sözleriyle uyarıda bulunulmuştur (Âyîne 13:1-2).

Karagöz oyunu ve çeşitli gösteriler de eleştirilmektedir. Eğlence yerlerine giden çocukların ahlâka aykırı çeşitli oyunları gördüğü belirtilerek, çocuklar uyarılmaktadır. Orada işitilen kötü sözleri söylemeye başlarlar ve alışkanlık haline getirirler ise edepsiz kabul edilir ve kimse kendilerine itibar etmez. Ayrıca çocukların küçükken yaptıkları, büyüdüklerinde de alışkanlıkları olur ki bunları kolay değiştiremez. Karagöz gibi canbaz oyunu da ahlâkı bozan gösterilerdendir ki orada gördüklerini evde taklide çalışmak gibi tehlikeli bir etkisi de mevcuttur. Hokkabaz ve kukla gösterilerinin de bir faydası olmadığı gibi edepsiz, çapkın ve ahlâkı bozuk insanların gittiği yerlerdir. Bu nedenlerden dolayı çocuklar böyle yerlerdeki çirkinlikleri görmemeli, kötü sözleri işitmemeli, ana babalarının yanından ayrılmamalıdır (Âyîne 39:1-2).

Tahsil herkes için zaruri olup, az veya çok bilinmesi ve çocuk hangi mesleğe yönelecekse ona göre bir ilmi öğrenmeli ve hangi mesleği seçerse seçsin hiç olmazsa dinin farzlarını bilmelidir (Âyîne 36:1-2). Güzel yazı yazmak çocuklar için gereklidir. Çiftçi ve tüccar çocuklarının okunacak derecede yazı yazması yeterli olup, zamanlarını ziraatın ve ticaretin inceliklerini öğrenmeye ayırmalıdır. Ancak hocalık ve diğer kalemiye işleri için güzel yazı yazması gereklidir. Ebeveynlerin çocuklara ağır yük taşıttırarak ellerinin nasır olmamasına ve çocukların yazı örneklerine bakarak alıştırmaya yapmalarına dikkat etmeleri gerekir. Ayrıca çocuklar zaman zaman teşvik edilir ve ödüllendirilirse oyun ve eğlence gibi faydasız uğraşlardan nefret ederek güzel yazıya meylederler ve kendi istikballeri için iyi bir meziyete sahip olurlar (Âyîne 26:3-4).

Âyîne’de çocuklara yönelik matematik soruları da yayımlanmıştır. İlki derginin 4. sayısında çıkan “*Sualler*”, Selanik Rüştîye Mektebi Muallim-i Evveli Süleyman Efendi’nin matematik ilminin önemini anlatan yazısı ve hazırladığı suallerle başlamıştır. Bu suallerin cevaplarını gönderen çocuklara derginin bir nüshasının bedava verileceği ilân edilmiştir (Âyîne 4:2-3). Derginin 4., 6., 12., 14. ve 16. sayılarında yayımlanan su-

allere, çeşitli okullarda okuyan kız ve erkek öğrencilerin gönderdiği cevaplar 5., 8., 13., 15. ve 17. sayılarda yayımlanmıştır.

Çocuklara yönelik nasihatler ve ikazlar içeren yazıların yanı sıra çocuklara bazı değerlerin kazandırılması amacıyla hikâyelerden de yararlanılmıştır. *Sıbyana Mahsus Hikâyât-ı Müntahabe* başlığı ile Hassa Ordû-yiHümâyûnuna mensup Erkân-ı HarbZâbitânından ve dönemin kalem erbâblarından Kolağası Refet Efendi'nin yazmış olduğu risale Âyîne'de tefrika şeklinde yayımlanmıştır. (Âyîne 7:2-3). Derginin 7. sayısıyla başlayan hikâyeler 25. sayıya kadar devam etmiş ve 19 hikâye yayımlanmıştır.

Hikâyelerin kahramanları çoğunlukla hayvanlardan ve bitkilerden oluşmaktadır. Bazı hikâyelerde ise deмбаğ, kör hatun gibi karakterler de mevcuttur. Hikâyelerde, önce karakterler tanıtılmaktadır. Verilen bilgilerin ardından yer alan hikâyenin devamında ise *Hisse* başlığı altında çocukların çıkarması gereken dersler ve çocuklara yönelik nasihatler yer almaktadır. Hikâyeler vasıtasıyla çocuklara arkadaşını dikkatli seçmek, olur olmaz işe karışıp zor durumda kalmamak, bir işe kalkışmadan evvel sonunu düşünüp ona göre davranmak, kötülüğe iyilikle cevap vermek, dış görünüşe aldanmamak ve kendini iyi yetiştirmek, her insanın sözüne kanmamak, kötülerle muhatap olmamak, rahat bir hayat sürmek için küçükken çalışmak, bugünün işini yarına bırakmamak, tedbiri elden bırakmamak, insanlarla iyi geçinmek, zor durumlardan kurtulabilmek için hüner sahibi olmak, kanaatkâr olmak, ana baba nasihati dinlemek, büyüklerin sözlerine uymak, tahsil hariç diğer konularda kendinden aşağıdakilere bakarak şükretmek, saygı görmek için bilgili olmak, hırsızlık yapmamak, kibirli olmamak fikirleri aşılarmaya çalışılmıştır (Âyîne 8:3, 9:3-4, 10:4, 11:3-4, 12:3, 13:3-4, 14:3-4, 15:4, 16:3-4, 17:4, 18:3-4, 19:4, 20:4, 21:3, 22:4, 23:3, 24:3, 25:3-4). Hikâyelerde en fazla tekrarlanan nasihat ise okuyup yazmak, kendini yetiştirmek ve terbiyeli olmaktır (Âyîne 7:3, 11:3-4, 12:3-4, 13:3-4, 15:4, 18:3, 19:4, 25: 3-4).

3. Ahlâk ve terbiye

Âyîne'nin güzel ahlâk ve iyi terbiye konuları üzerinde titizlikte durduğu görülmektedir. Kaleme alınan makalelerde sakınılması gereken kötü huylar, alışkanlıklar tek tek ele alınmış, insanın kendisine ve çevresine vereceği zararlar örneklerle anlatılarak nasihatlerde bulunulmuştur.

Ele alınan kötü huyların ilki *su-i karin*'dir. "*Şerir adamın şer ve zararı bir mahalleyi ifsad eder*" sözünden hareketle kötü ahlâklı insanlardan uzak durulmalıdır. Ayrıca ana babalar çocuklarını kötü arkadaştan korumaya dikkat etmeli, çocuklarda kendilerini böyle insanlardan sakınmalıdır. (Âyîne 3:1-2).

İnsanları birbirine düşüren *müzevirlik* ve zamanı geldiğinde utandırmak için insanların kusurunu arayıp soran *ayıpçılık* sadece insanlar arasında değil, Allah katında da hoş görülmeven huylardandır. *Hasetise*, başka insanların sahip olduklarının hesabını tutarak ve onların nail olduğu nimetlerin yitip gitmesini temenni ederek ömrünü heba etmektir (Âyîne 4:1-2).

Âyîne, “bir şeyi bir başka şeye benzetmek” olarak tanımladığı *taklitçiliği* iyi ve kötü olarak ikiye ayırmaktadır. Taklitçiliğin kötüsü adet ve tavır olarak başka birine benzemektir ki bunun içine “*Frenk kokonalarının*” yürüyüşünü öğrenmek için Müslüman kadınların aylıklı özel hocalar tutması da vardır. Taklitçiliğin iyisi ise eskiden kullanılan ancak artık çok tercih edilmeyen yemeni denilen ayakkabıları yapan esnafın zanaatını ıslah ederek kundurayı ve fotini taklit etmesidir. Yine kadınların oya ve dikiş gibi alışlerini günümüzde kullanılanlara benzeterek Frenk terzi kadınlarının hesapsız paralarla dikmekte oldukları gömlek, ferace gibi kıyafetleri dikmeyi öğrenmesi ve buna benzer ihtiyaçların bu şekilde temininin ilettilmesidir (Âyîne 6:1).

Taklitçiliğin tanımını yaparken kadınların giyim tarzını ve gündelik hayatta değişen alışkanlıklarını eleştiren Âyîne, Frenk kadınlarına benzer şekilde giyinmenin çok fazla masrafa neden olduğunun da altını çizmektedir. Bu durumun çocuk eğitimini de olumsuz etkileyeceğini, ister kız ister erkek olsun ailesinden görerek buna alışacaklarına ve yetişkin olduklarında da bundan vazgeçemeyeceklerine dikkat çekerek, ana babaya “*..imdi taklit edilecek ise bari güzel ve makbul şeyleri, insaniyetçe müstahsin olan güzel huyları, güzel hareketleri taklit etmelidirler ki evlat dahi terbiyeli olsun*” diye seslenmektedir (Âyîne 6:2).

Eleştirilen bir diğer huy olan *sefâhatın*sadece müsriflik açısından değerlendirildiği belirtilmiştir. Müsriflik en fazla kadınlarda görülen bir durumdur. Orta halli bir kadının önceden senelik üç dört yüz kuruşluk kıyafet masrafı varken alafranganın ve modanın etkisiyle artık bu masraf yedi sekiz katına çıkmaktadır. 40-50 kuruşa çıkan basma bir elbisenin ömrü bir iki seneyken, ipek veya yün kumaştan bir elbisenin sadece kumaşına 300-400 kuruş ve daha fazlasını da Frenk terzisine vermek, iki üç defa giymeden modasının değiştiği, renginin solduğu gerekçesi ile yenisini diktirmek ve her düğün için elbise yaptırmak eleştirilmektedir. Kadınların kıyafete gereğinden fazla süs yaptırdıkları, daha eskisinin borcu bitmeden yenilerini alarak eşlerini ödenmez borçlar altına soktukları ifade edilmektedir. “*Nedir başlarda hotos diye giyilen koca kalpaklar, nedir o büyük bir parçadan kesilmiş ve her tarafına paçavralar gibi asılmış saçaklı fistanlar*” sözleriyle eleştirilen yeni giyim tarzını terk ederek, Müslüman hanımları kendilerine yakışır surette giyinmeye davet etmektedir (Âyîne 9:1-2).

İtikadı zayıf olan insanlarda görülen *falcılık* ve *fal baktırmak*, insanı her türlü çirkin eyleme sevk ettiren *inatçılık*, “*Herkesin âlemde bin ma-fevki bin ma-dunu vardır*” sözüyle eleştirilen *kibir*, bir toplumu bile mahvedebilen *nifak*, intihara sürükleyecek kadar tehlikeli bir hal olan *evham*, cehaletle bağdaştırılan *mâ-lâ-ya'nî*, edilenden ziyade edene zararı olan *ihanet*, eleştirilen huylar arasındadır (Âyîne 7:1-2; 11:1-2; 12:1-2; 14:1-2; 16:1-2; 20:1; 17:1).

Âyîne'nin bahsettiği bütün kötü huylar içinde en sert üslubu iyi kötüyü bilmemek ve anlamamak olarak tanımladığı *cahillik* konusunda gösterdiği görülmektedir. Bir çocuğun kendi haline bırakılmayarak okutulması ana babasına farzdır. Eğer ana babasının yokluğundan ya da onların tembelliğinden dolayı çocuk tahsil görmezse, bunu mazeret olarak görmemeli büyüdüğünde kendini yetiştirmelidir (Âyîne 18:1-2).

Âyîne'nin eğlenme konusunda da muhafazakâr tavrını sürdürdüğü görülmektedir. Sürekli çalışmanın zihniâğırlaştıracağı, bedeni zafiyete düşüreceğini belirtilse de, eğlenmek için vaktin seyir veya eğlence yerlerinde harcanmaması, faydası dokunacak -zorda olanlara yardım etmek, fakir kızlara çeyiz yapmak- işlerle ilgilenmesini tavsiye etmektedir (Âyîne 35:1-3).

4. Okuyucu mektupları

İkinci sayıdan itibaren bazı sayılarda bir, bazılarında ise iki tane olmak üzere yirmi mektuba yer verilmiştir. Mektupların çoğunda *bir hanım* veya *bir zat tarafından* gibi ifadelerin kullanıldığı görülmekte, içeriğinde Âyîne'de bahsedilen konulara dair yorumlar, muhtelif konulara dair bilgiler ve eleştiriler bulunmaktadır. Bazı mektupların sonunda Âyîne'nin yorumu yer almaktadır.

Mektuplarda Âyîne gibi bir derginin yayımlanmasından ve içeriğinden duyulan memnuniyet dile getirilmektedir. Kadınları cehaletten kurtarmak, kötü ahlâktan uzak tutup, kadınlar için gerekli vazifeleri hatırlatmak gibi iyi bir fikirden hareketle yayımlanmasına teşekkür edilmekte, bir baba gibi verilen nasihatlerden duyulan memnuniyet belirtilmektedir (Âyîne 2:3, 2:4). Ayrıca derginin içeriğini ile ilgili talepler de bulunmaktadır. İki okuyucu havadise ve hikâyelere yer verilmesini istemiştir (Âyîne 2:3, 32:2). 2. sayıda yayımlanan mektupta ise kullanılan dilin çok ağır ve ağdalı olması nedeniyle daha anlaşılır ve sade bir dil kullanılması istenmiştir. Mektuba verilen cevapta buna dikkat edileceği söylenmiştir. Gerçekten de sonraki sayılarda Âyîne'nin eleştiriyi dikkate alarak daha sade bir dil kullandığı görülmektedir (Âyîne 2:3-4).

Kadınların eğitimi okuyucu mektuplarında bahsedilen konuların başında gelmektedir. Bir hanım okuyucu, mektubunda içlerinden bazı hanımların okuyup yazmak hevesine düştüklerini bildirerek takdir ederken, bazı hanımların ise vaktini erkeklere münasebetsiz lakaplar takıp, eğlendiklerini aktararak eleştirmektedir. Okuyup yazmanın güzel ahlâk ve terbiyeye hizmet ettiğini belirterek özellikle genç hanımları cahillikten kurtulmaya davet etmektedir (Âyîne 16:3). Hanımlar arasında okuyup yazmak isteğinin yaygınlaştığı farklı mektuplarda da dile getirilmektedir (Âyîne 17:1-2, 2:4).

Kadınlar arasında okuma yazma oranının azlığına ilişkin gönderilen bir okuyucu mektubunda ise, buna gerekçe olarak kızların hazırlamakla mükellef oldukları çeyiz gösterilmektedir. Mektubu gönderen hanım, diğer milletlerde kızların büyüyünce okullara gönderilerek çeşitli zanaatlar öğrenip bu sayede kendi geçimlerini sağlayıp rahat yaşadıklarını ancak Osmanlı'da fakir kızların dilencilik, zenginlerin eğlence, orta hallilerin ise çeyiz hazırlamakla vakitlerini geçirdiklerini belirtmektedir. Kızlara yönelik okullar açılmışsa da bunlara devam edenlerin sayısının az olduğunu, genel olarak toplumda *kızın çok okumuşu büyücü olur* diyerek kızların çeyiz hazırlamaları için okuldan alındıklarını aktarmaktadır (Âyîne 3:3-4). Nitekim çeyiz hazırlamanın zahmetine ve mali külfetine değinerek, gereğinden fazla çeyiz hazırlanmamasına dair bir yazıya sonraki sayılarda yer verilmiştir (Âyîne 37:2-3).

Kadınların eğitimine dair en sert üsluba sahip mektup derginin 38. sayısında yayımlanmıştır. Mektubu gönderen hanım okuyucu, hemcinslerinin mutluluğu mücevher ve elbiselerde aramalarını, eşlerine kendilerini böyle beğendirmeye çalışmalarını eleştirerek asıl ilim ve edeple, güzel ahlâk sahibi olmakla güzelleşileceğini belirtir ve hanımlara şöyle seslenir;

Ey dünya hiç bir vakitte birimizin hatırından çıkarmak istemediğimiz ahiret saâdet-i mâddiyemâneviyyesindenmahrûmiyyetlerine kendileri sebebiyet veren- hanımefendiler (saçı uzun aklı kısa) kelâm-ı hakaret-âmizi altında ne vakte kadar ezilip gideceğiz yoksa bu söz bizim ile-l-ebet elkab-ı mahsûsemiz mi olacak?...Çocuklarımıza daha beşikte ninnilerle uyusun da büyüsün hoca olsun derken ya biz bu şereften bu saâdetten niçin mahrum olalım. Yoksa idrakten mi kalmışızdır yoksa aklımız havsalamız ilim öğrenmeye mütehammil değil midir diyecekseniz? Eğer aklımız ilme mütehammil olmamış olsa idi biz de erkeklerle her bir emir ü nehyde bir tutulmaz idik. Karılığımız hasebiyle hangi emirden affolunmuşuzdur. Dine ve sâir bir ilme müteallik meselelerden bir şeyi işittigimiz halde böyle ince uzun şeylere aklımız ermez diye izhâr-ı hayret edişimiz sahihen aklımızın ermediğinden değil meseleler üzerine hiç akıl dönüştüremediğimizden olduğuna kanmayız. ...Eğer tevaggul eder yani uğraşsak aklımız yatar biz de âlime oluruz. Haydi, âlime kadar değil bize lazım olacak kadar öğrenelim. (Âyîne 38:1-3)

Mektuplarında ele alınan konulardan birinin de çocukların eğitimi olduğu görülmektedir. Çocukların eğitimine dair gönderilen en dikkat çekici mektup, kendisi de rüştiye öğrencisi olan bir okuyucudan gelmiştir. Islahına teşebbüs edilen sıbyan mekteplerinde çocukların doğru dürüst okumayı öğrenmeden rüştiyeye geçtiklerinden dolayı rüştiyedeki eğitimden layıkıyla istifade edemediklerini, mahalle mekteplerinde okuyanların veya okulu terk ederek bir sanat öğrenmeye başlayanların da harekesiz kitap okuyamadıklarını, bir rakam bile yazamadıklarını, bir iki sure ile Yasin-i Şerif'i okuyabilenlerin bahtiyar addolunduğunu yazmıştır. Mezun olan okul arkadaşlarının ise kitabet veya sanayi ile ilgili ilimleri öğrenecekleri bir okul olmamasından dolayı şimdiye kadar hep kalemiyeye yerleştiklerini ancak bunun için de gerekli birikime sahip olmadıklarını belirterek, bu yolda okulların açılmasının ümit edildiğini kaydetmiştir. Mektubunu memlekette diğer milletlerin ve yabancıların mükemmel okulları varken kendi geri kalmışlıklarına duyulan üzüntüyü dile getirerek bitirmiştir (Âyîne 21:2-3).

Okuyucu mektuplarında da yer bulan konulardan biri de moda ve alafrağa düşkünlüğüdür. Bir hanım okuyucu, mektubunda moda giysilerin insanları çok fazla borca soktuğundan ve Rum kadınların kullandıkları siyah tülü taklit edip de beyazını kullanıyormuşçasına yaşmakların çok inceldiğinden bahsetmektedir (Âyîne 16:2). Bir başkası alafrağa giyime meyilli olan kadınların çoğunlukla İstanbul'da olduğunu, onların giydikleri zırlı elbiselerden dolayı gittikleri meclislerde oturacak yer bulmayıp mutlaka kanepeye oturmaya ihtiyaç duyduklarını aktarmaktadır (Âyîne 2:4). Bir başka hanım okuyucu tarafından gönderilen mektupta ise bir hanımlar meclisinde Âyîne'nin30. sayısında yayımlanmış olan yeni kıyafet yaptırmak hakkında karıkoca arasında geçen

bir konuşmaya dair yazının okunduğunu, kadınların hepsinin önceki mevsimden kalma kıyafet giyilir mi diyerek yazıdaki kadına hak verdiklerini, kimsenin kocanın halini düşünmediğini yazmıştır. Âyîne ise mektuba verdiği cevapta dergideki yazıların hanımlar arasında tartışılmasından duyulan memnuniyeti belirtirken, bahsedilen hanımları okuyucuların vicdanlarına havale etmiştir (Âyîne 32:2-3).

Âyîne’de yer verilen çeşitli adetlerin, alışkanlıkların ve havadislerin aktarıldığı okuyucu mektupları, aynı zamanda dönemin gündelik hayatına dair bilgi vermesi açısından önem arz etmektedir. Bunlardan biri Âyîne’nin 15. sayısında *Bir Hanım Tarafından Vavara* başlığıyla yayımlanan ve düğün adetlerinden bahseden mektuptur. Derginin 13. sayısında yayımlanan bir yazıda gece düğünden dönen kadınların evlerin kapılarını kırarcasına büyük bir gürültüyle çalma âdetinden bahsedilmiş, mahallenin yarısında sakin Rumların dahi Müslüman kadınlarının bu yaptığına hayret ettikleri anlatılarak bu âdet eleştirilmiştir (Âyîne 13:2). Bu yazıya atfen mektubu gönderen okuyucu, hanımların kına gecelerinde gece yarısına kadar eğlendiklerini, gecenin sonunda düğün sahibinin evinde bardak, tabak, fener gibi eşyaları kırıp, dökmek gibi bir âdetin de olduğunu aktarıp, “gece kapı çalmak usulü o gecenin rezaletinin mâ-bâkîsidir” diye durumu açıklamıştır (Âyîne 15:1). Bir başka okuyucu mektubu ise dergâhlarda yapılan Kuran-ı Kerim okumaları sırasında kadınların giyim tarzını ve tavrını konu edinmektedir (Âyîne 15:2). Bir erkek tarafından gönderilen mektup, Selanik’in tanınmış ailelerine mensup bazı hanımların yanlarında birkaç Çingene kadınla birlikte sabahtan akşama kadar yalılar boyunda kayık sefası yaptıklarını anlatarak, bunu hafifmeşreplik ve rezillik olarak tanımlamış ve bu kadınların kocalarını kınamıştır (Âyîne 37:1-2). Tam aksine erkekleri eleştiren bir mektup ise Âyîne’nin 18. sayısında yayımlanmıştır. *Kadınlar fena oldu, erkeklerin bulunduğu yerlere giderler* diye söylendiğini ancak kadınlar tarafından kullanılan mesire yolu üzerinde bir kahvehanenin açıldığını, üstelik erkeklerin kahvehane önüne ve sokak ortasına geçip oturduklarını ve kadınlara geçecek yer bırakmadıklarını anlatarak şimdi buna erkekler mi yolsuzluk ediyor kadınlar mı diye sormaktadır (Âyîne 18:2-3).

Ayrıca hayvan sevgisi, çocuğu olmayan kadınların eşleri tarafından boşanarak mağduriyet yaşamaları, elişlerinin Frenk makinelerine yenik düşmesi gibi çeşitli konulara dair mektuplar da Âyîne’de mevcuttur (Âyîne 18:2, 4:2-3, 17:1-2, 24:1).

5. Bağış kampanyası

1875’te Bosna Hersek’te baş gösteren isyanı bastırmak üzere bölgeye gönderilen Osmanlı askerleri için İstanbul’da başlatılan hediye kampanyası fikrinden hareketle Âyîne tarafından benzer bir kampanya başlatılmış ve bu derginin 3. sayısında okurlarına duyurulmuştur. Duyuruda Zaman Gazetesi aracılığıyla erkeklerinde bu hayırlı işe davet edileceği belirtilerek, hanımlardan *vatan evlatlarına vatan hediyesi olarak* hırka, fanila, mintan, çorap gibi eşyalar talep edilmiş, toplanılan eşyaların ilgili komisyona teslim edileceğini ve bağışta bulunanların Âyîne’de ilân edileceği belirtilmiştir (Âyîne 3:3). Nitekim derginin çeşitli sayılarında bağışta bulunan hanımların isimleri ve neler bağışladıkları miktarlarıyla birlikte yayımlanmıştır (Âyîne 4:3-4, 5:4, 6:4, 7:4, 33:1-2, 34:4, 35:4, 36:4).

Âyîne'de ayrıca birkaç sayıda Şuûnât başlığı altında Selanik'ten ve dünyadan çeşitli haberlere (Âyîne 21:1, 22:1-2), *Ufak Tefek* başlığı ile genel de çeşitli öykülere, hikmetli sözlere, nasihatlere ve Sabah Gazetesi'nden alıntı yazılara yer verilmiştir (Âyîne 19:3, 20:2-3). Derginin 19. sayısında ise kadınların tarih öğrenebileceği bir okul veya anlayabilecekleri şekilde bir eser olmamasından ötürü kadınlara tarihi anlatmanın gerekli olduğuna karar verildiği açıklanmıştır (Âyîne 19:1-3). 9. sayıda devam eden *Tarih* yazı dizisi, insanların yeryüzünde yayılışlarından başlayarak I. Beyazid'in tahta çıkışına kadar devam etmiştir (Âyîne 28:3-4).

Sonuç

Âyîne, Osmanlı'da 1860'ların sonlarında kadınlar ve çocuklar için ilk müstakil dergilerin yayım hayatına başladığı bir dönemde hem kadınlara hem de çocuklara yönelik olarak yayımlanmasından dolayı özel bir yere sahip bir dergi olarak karşımıza çıkmaktadır. Âyîne, yayım politikasını dinen kadın erkek herkese farz olduğunu belirttiği eğitim üzerine inşa etmiştir. Dergide yer alan tüm makalelerde ve hatta verilen haberlerde dahi sürekli vurgulanan düşünce insanın ilim sahibi olması, kendini daima yetiştirmeye çalışması, kötü ve faydasız işlerden, alışkanlıklardan uzak durarak güzel ahlâk sahibi olması ve bunu pekiştirecek işlerle meşgul olmasıdır. Farklı görüşlere ve gelişmelere yer vermekten ziyade belli değerleri aşılama yönelik didaktik bir üslup tüm yazılarda kendini göstermektedir.

Âyîne'nin dönemin Osmanlı toplumunda kadının durumuna ve çocuk eğitimine dair tartışılan fikirlere paralel şekilde bir yayım politikası izlediği görülmektedir.

Çocuklara yönelik yazılarda eğitimi, ahlâklı ve kendi ayakları üzerinde durabilen bir nesil yetiştirme gayretinin olduğu görülmektedir. Çocuklar eğitim görmeye, yapacağı mesleğe yönelik olarak kendini yetiştirmeye teşvik edilerek, vaktini faydasız işlerle harcamaması ve geleceğine yatırım yapması sıklıkla öğütlenmiştir. Çocuklara hitap edilen yazılarda eğitici bir üslup kullanılırken yapılan uyarılarda, verilen nasihatlerde olumlu olumsuz örneklerle ve hikâyelere başvurulmuştur.

Kadını ise geleneksel rolleri çerçevesinde değerlendiren Âyîne, ev ve aile dışında kadına bir rol biçmemiştir. Kadın dinine ve geleneklerine bağlı, eşine karşı itaatkâr ancak mevcut vazifelerini layıkıyla yerine getirebilmek ve çocuklarını iyi yetiştirebilmek için marifetli, eğitimi ve güzel ahlâk sahibi olmalıdır. Eğitimin önemi ve cehaletin zararları çeşitli yönlerden defaatle ele alınırken, kadının toplumdaki konumu ve hakları sorgulanmamış, kadının sahip olduğu niteliklerin iyileştirilmesi geleneksel yapı içerisinde değerlendirilmiştir. Kadınların değişen alışkanlıkları da yine bu çerçevede değerlendirilerek eleştirilmiştir.

Âyîne, eleştirdiği değişen giyim tarzı ve tüketim alışkanlıkları ile ortaya çıkan yeni adetlerin eğitimle ortadan kalkacağı, geleneksel yapı muhafaza edilirken topluma faydalı olacak yeniliklerin benimsenmesinin de yine eğitimle mümkün olacağı görüşünü savunmaktadır.

Kaynaklar

- Akyüz, Y. (1989) *Türk eğitim tarihi (başlangıçtan 1988'e)*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri.
- Akyüz, Y. (1994) Tanzimat döneminde eğitim biliminde ve öğretim yöntemlerinde gelişmeler. *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu* içinde (s.501-514). Ankara: TTK.
- Barkan, Ö. L. (1999) Türk toprak hukuku tarihinde Tanzimat ve 1274 (1858) tarihli arazi kanunnamesi. *Tanzimat I* içinde (s.321-421). İstanbul: M.E.B.
- Çakır, S. (1996) *Osmanlı kadın hareketi*. İstanbul: Metis.
- Kurnaz, Ş. (1991) *Cumhuriyet öncesinde Türk kadını (1839-1923)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Okay, C. (2006) Eski harfli çocuk dergileri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7: 511-518.
- Turan, Ş. (1991) Tanzimat devrinde evlenme meselesi. *Aile Yazıları 4* içinde (s.66-68). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Van Os, N.A.N.M. (2003). Osmanlı Müslümanlarında feminizm. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce I* içinde (s. 335-347). İstanbul: İletişim.
- Âyîne dergisi kaynakçası:**
- 33 numrolu nüshamızda münderic ianeden mabad. (1293, 7 Şaban). Âyîne, 35, s. 4.
- 35 numrolu nüshamızda münderic ianeden mabad. (1293, 21 Şaban). Âyîne, 36, s. 4.
- Ahlâk. (1293, 26 Ramazan). Âyîne, 41, s. 1-2.
- Bir hanım tarafından alınan varakadır. (1293, 15 Recep). Âyîne, 32, s. 2-3.
- Bir hanım tarafından varaka. (1293, 1 Safer). Âyîne, 15, s. 1.
- Bir hanım tarafından. (1293, 9 Safer). Âyîne, 16, s. 2.
- Bir hanım tarafından.(1293, 16 Safer). Âyîne, 17, s. 1-2.
- Bir hanım tarafından. (1293, 16 Safer). Âyîne, 17, s.1-2.
- Bir kadın ağzından hanımefendilere hitabe. (1293, 5 Ramazan). Âyîne, 38, s. 1-4.
- Bir makale. (1292, 15 Şevval). Âyîne 1, s. 2.
- Bir zat tarafından teessüf unvanıyla beyan varakadır. (1293, 28 Şaban). Âyîne, 37, s. 1-2.
- Birkaç defadır gazetemize varaka gönderen hanım tarafından mersûl varaka. (1292, 6 Zilkade). Âyîne, 4, s. 2-3.
- Bu hafta gelen hediye. (1292, 20 Zilkade). Âyîne, 6, s. 4.
- Bu hafta gelen hediye. (1292, 27 Zilkade). Âyîne, 7, s. 4.
- Bu hafta yazdırılan hedâyâ. (1292, 13 Zilkade). Âyîne, 5, s. 4.
- Cehalet. (1293, 23 Safer). Âyîne, 18, s. 1-2.
- Cihaz. (1293, 28 Şaban). Âyîne, 37:, s. 2-3.
- Çocuk. (1292, 15 Şevval). Âyîne, 1, s. 3-4.
- (Çocuklara dair bir yazı). (1292, 22 Şevval). Âyîne, 2, s. 2-3.
- Çocuklara hitabe. (1293, 24 Cemaziyelahir). Âyîne, 30, s. 2-3.
- Çocuklara nasihat. (1293, 12 Ramazan). Âyîne, 39, s. 1-2.
- Çocukları maarıftan mahrum eden esbab. (1293, 17 Muharrem). Âyîne, 13, s. 1-2.
- Diğer varaka. (1293, 1 Safer). Âyîne, 15, s. 1-2.

- Diğer varaka. (1293, 23 Safer). Âyîne, 18, s. 2-3.
- Eğlenmek insan için lüzum-i zaruridir. (1293, 7 Şaban). Âyîne, 35, s. 1-3.
- Evhâm. (1293, 9 Safer). Âyîne, 16, s. 1-2.
- Falcılık. (1292, 27 Zilkade). Âyîne, 7, s. 1-2.
- Hanımlar tarafından bu hafta yazdırılan hediye. (1292, 6 Zilkade). Âyîne, 4, s. 3-4.
- Hanımları hayra davet. (1292, 29 Şevval). Âyîne, 3, s. 3.
- (Hanımların askerler için yaptığı yardımlar ile ilgili bir yazı ve bağışlar). (1293, 22 Recep).
Âyîne, 33, s. 1-2.
- (Hanımların kocalarına karşı vazifeleri). (1292, 29 Şevval). Âyîne, 3, s. 2.
- Hikâyât-ı müntahabe. (1292, 27 Zilkade). Âyîne, 7, s. 2-3.
- Hüsni hat. (1293, 27 Rebiülahir). Âyîne, 26, s. 3-4.
- Hüsni muâşeret. (1293, 27 Rebiülahir). Âyîne, 26, s. 2-3.
- Iskat-ı cenin. (1292, 13 Zilkade). Âyîne, 5, s. 1-2.
- İhanet. (1293, 16 Safer). Âyîne, 17, s. 1.
- İki numaralı nüshamızda varaka gönderen hanım tarafından bu defa dahi şu varaka gönderilmiştir. (1292, 29 Şevval). Âyîne, 3, s. 3-4.
- İlm-i ahlâk. (1293, 28 Şaban). Âyîne, 37, s. 3-4.
- İnad. (1293, 3 Muharrem). Âyîne, 11, s. 1-2.
- İnsana ne lazım. (1293, 21 Şaban). Âyîne, 36, s. 1-2.
- İsmail efendi'nin mekteb-i şakirdanından varakadır. (1292, 22 Şevval). Âyîne, 2, s. 4.
- İstanbul ahvaline de vakıf okuryazar bir hanım tarafından lütfen gönderilen varakadır. (1292, 22 Şevval). Âyîne, 2, s. 3-4.
- İzdivaç. (1293, 27 Rebiülahir). Âyîne, 26, s. 3.
- Kadınların elbiseye olan düşkünlükleri hakkında yazılmış bir eserin devamı. (1293, 26 Ramazan). Âyîne, 41, s. 2-4.
- (Kadınların okumalarıyla ilgili bir yazı). (1293, 17 Cemaziyelahir). Âyîne, 29, s. 2-4.
- (Kadınların vazifelerine dair bir yazı). (1292, 22 Şevval). Âyîne, 2, s. 1-2.
- Karılarca bir âdet-i müzice. (1293, 17 Muharrem). Âyîne, 13, s. 2.
- Mâ-lâ-ya-nî. (1293, 7 Rebiülevvel). Âyîne, 20, s. 1-2.
- Mukaddime. (1292, 15 Şevval). Âyîne, 1, s. 1-2.
- Müzevirlik, ayıpçılık, hased. (1292, 6 Zilkade). Âyîne 4, s. 1-2.
- Nifak. (1293, 24 Muharrem). Âyîne, 14, s. 1-2.
- Okumak yazmak. (1293, 10 Cemaziyelahir). Âyîne, 28, s. 2-3.
- Osmanlı tarihinden mabad. (1293, 10 Cemaziyelahir). Âyîne, 28, s. 3-4.
- Rüştiye mektebi şakirdlerinden birinin varakası. (1293, 14 Rebiülevvel). Âyîne, 21, s. 2-3.
- (Sabahtan bir yazı). (1293, 4 Cemaziyellevvel). Âyîne, 27, s. 3-4.
- Sefâhat. (1292, 18 Zilhicce). Âyîne, 9, s. 1-2.
- Selanik rüştiye şakirdanından Murad efendi'nin varakasıdır. (1293, 5 Rebiülahir), Âyîne, 24, s. 1.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1292, 26 Zilhicce). Âyîne, 10, s. 3-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1293, 3 Muharrem), Âyîne, 11, s. 2-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1293, 10 Muharrem). Âyîne, 12, s. 3-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (17 Muharrem 1293). Âyîne, 13, s. 3-4.

- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1293, 24 Muharrem). Âyîne, 14, s. 3-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1293, 1 Safer). Âyîne, 15, s. 4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad.(1293, 9 Safer). Âyîne, 16, s. 3-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad.(1293, 16 Safer). Âyîne, 17, s. 3-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad.(1293, 23 Safer). Âyîne, 18, s. 3-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1293, 30 Safer). Âyîne, 19, s. 3-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1293, 7 Rebiülevvel 1293). Âyîne, 20, s. 3-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1293, 14 Rebiülevvel). Âyîne 21, s. 3-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1293, 21 Rebiülevvel). Âyîne, 22, s. 4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1293, 28 Rebiülevvel). Âyîne, 23, s. 3-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad.(1293, 5 Rebiülahir). Âyîne, 24, s. 3-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1293, 20 Rebiülahir). Âyîne, 25, s. 3-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1292, 18 Zilhicce). Âyîne, 9, s. 2-4.
- Sıbyana mahsus hikâyât-ı müntahabedenmabad. (1292, 4 Zilhicce). Âyîne, 8, s. 2-3.
- Sual. (1292, 6 Zilkade). Âyîne, 4, s. 2.
- Su-i karin. (1292, 29 Şevval). Âyîne, 3, s. 1-2.
- Şuûnat. (1293, 14 Rebiülevvel). Âyîne, 21, s. 1.
- Şuûnat. (21 Rebiülevvel 1293). Âyîne, 22, s. 1.
- Taklid.(1292, 20 Zilkade). Âyîne, 6, s. 1-2.
- Tarih. (1293, 30 Safer). Âyîne, 19, s. 1-3.
- Tekebbür-i gururiyet. (1293, 10 Muharrem). Âyîne, 12, s. 1-2.
- Terbiye. (1293, 28 Rebiülevvel). Âyîne, 23, s. 2.
- Tezlerde gazetemize varaka göndermeyi vaad buyuran bir hanım tarafından. (1293, 23 Safer). Âyîne, 18, s. 2.
- Ufak tefek. (1293, 30 Safer). Âyîne, 19, s. 3.
- Ufak tefek. (1293, 7 Rebiülevvel). Âyîne, 20, s. 2-3.
- (Yapılan yardımlar). (1293, 29 Recep). Âyîne, 34, s. 4.